

כל דאלים גבר - מורה נבוכים למיליציות וארגונים חמושים בסוריה

הגורמים המרכזיים המכתיבים בעשור האחרון את המציאות בסוריה הם מערך הכוחות והאינטרסים הזרים השולטים במדינה, ובאים לידי ביטוי במספר ניכר של מיליציות חמושות הפועלות בשטח. בחלקים נרחבים של סוריה כוחן של המיליציות גדול אף מכוחו של המשטר. תיטיב ישראל לעשות אם תכיר ותבין את הנעשה במדינה השסועה

סנק הרוס של הצבא הסורי בחלב, 6 באוקטובר 2012. המיליציות השונות בסוריה נבדלות במרכיביהן: מקורות המימון והאספקה לצידו, הקו המנחה האידאולוגי, כוח האדם של הארגון ושרשרת הפיקוד שלו. צילום: ויקיפדיה

קבוצות עיקריות:

- מיליציות שיעיות, לרוב בהשראה איראנית.
  - מיליציות סוניות, מבית מדרשו של "האסלאם הפוליטי".
  - מיליציות של גורמי האופוזיציה מול משטר אסד.
  - מיליציות מקומיות, המבוססות על מוצא אתני.
  - מיליציות שהוקמו בתמיכת הממשל הסורי.
- חשוב להכיר את מוקדי הכוח והארגונים החמושים בסוריה, אולם חשוב לא פחות להכיר את המניעים, האינטרסים והאידאולוגיות של ארגונים אלה. בחלק מהמקרים הבנת היחס לישראל, הנגזר מהאידאולוגיה של המיליציה, היא מרכיב שיכול לשמש לצורכי ישראל במקרה שתיאלץ לפעול בגזרה זו. החלוקה בין הקבוצות השונות אינה תמיד מוחלטת, אולם לרוב יש בה כדי להסביר את המניע העומד מאחורי כל קבוצה.
- מאמר סקירה זה מבוסס הן על המידע המתפרסם באמצעי

ב-15 במרס 2011, עם תחילת מלחמת האזרחים בסוריה, השתנו פניה לבלי הכר. במקום שבו שכנה המדינה הריכוזית שהנהגתה נהגה להפעיל נגד כל גילוי של אופוזיציה את אגרוף הברזל של מנגנוני הביטחון - הפכה סוריה תוך זמן קצר לתוהו ובוהו של אזורי השפעה הנתונים לערב רב של ארגונים קיקיוניים ומגוון אינטרסים. אם בעבר, כדי לכתוב את ההיסטוריה של סוריה המודרנית, היה צורך לעקוב אחר הביוגרפיות של המנהיגים השונים, בעיקר של חאפט' אל-אסד ובנו בשאר, הרי כדי לכתוב את ההתרחשות הפוליטית הנוכחית בה יש לעקוב אחר מאות ארגונים חמושים ולבחון את מקורם ואת האידאולוגיה שלהם.

המיליציות השונות בסוריה נבדלות במרכיביהן: מקורות המימון והאספקה לצידו, הקו המנחה האידאולוגי, כוח האדם של הארגון ושרשרת הפיקוד שלו. את המיליציות הפועלות כיום בסוריה אפשר לחלק לחמש

סא"ל (מילי) ד"ר מורן לבנוני, חוקר סוריה ולבנון במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה וראש חוליית הזירה הצפונית במנגנון האוסינט המטכ"לי

ההמוניות שהתחוללו בעיירה דראע וציינו את תחילת ההתקוממות בסוריה, השתתפו לראשונה כוחות של משמרות המהפכה האיראניים בהתקפה מאורגנת של הצבא הסורי על העיירות דומא וחרסתא, שהיו בשליטת המורדים. אומנם עוד קודם לכן התרבו השמועות בדבר מפגנים סוריים ששמעו דוברים בשפה הפרסית בקרב הכוחות שסייעו בפיזור אלים של ההפגנות בדרום סוריה,² אולם הפשיטה על שתי העיירות נחשבת להתקפה המאורגנת הראשונה של משמרות המהפכה האיראניים, שהגיעו "לשמור" על יציבות המשטר הסורי בעקבות הזמנתו של אסד.

ראשית היו אלה משמרות המהפכה, ובמיוחד כוח אל-קדס, בפיקודו של קאסם סלימאני, שדחפו, מימנו ואפשרו את הלוגיסטיקה שנדרשה להקמת המיליציות השיעיות הראשונות. כוח האדם הזמין היו מהגרים אפגניים שהמתינו במחנות הפליטים באיראן לאזורו, והיו נתונים לתנאי מחיה קשים. האיראנים הציעו לצעירים תשלום חודשי נדיב, הקלה באזור משפחותיהם ומתן מענק למשפחה במקרה של נפילה בקרב.

המגויסים למיליציות הגיעו לרוב בטיסות מסחריות רגילות, כפרטים או כקבוצות מאורגנות, בתיאום עם המשטר הסורי, וחלקם הגיעו דרך היבשה, מירדן, עיראק וטורקיה. היו שהגיעו במסווה של עולי רגל שפניהם לאתרים הקדושים בסידה זינב ובסידה רוקיה, ואחרים הגיעו כעובדים או כיועצים לחברות סוריות או איראניות הפועלות בסוריה. המרכז העיקרי

המדיה השונים הן על היכרותו האישית של הכותב עם חלק מהגורמים במרחב הסורי.

המיליציות השיעיות

המאגר האנושי ששימש לגיוס הלוחמים למיליציות השיעיות מגוון, ומקורו במרחב השיעי כולו. הוא כולל, בין היתר: לוחמים עיראקיים שגויסו ל"חשד אל-שיעבי" (הגיוס העממי) ולחזבאללה העיראקי, גולים פקיסטניים, אפגאניים, אזריים ותימנים שגויסו במחנות הפליטים באיראן או בארצות מוצאם, לוחמים מחזבאללה הלבנוני, ואזרחים שיעיים סורים שגויסו להגן על עצמם ועל האינטרסים השיעים. גם מקורות המימון והארגון נחלקים בין כמה גורמים: משמרות המהפכה וכוח אל-קדס האיראני, פעילים שיעיים ואנשי דת עיראקיים, שבהם בולט מקומו של מוקתדא א-צדר, גורמים שיעיים לבנוניים ולבסוף - הממשל הסורי עצמו. בסוף ינואר 2012, כעשרה חודשים לאחר תחילת ההפגנות

לוחמי הפאטימין במסדר באזור תדמור. סוריה, 2016. התפרסמו בקרבות מרים ב"משולש המוות" מדרום לדמשק, באוטוסטרדה לסוידא ולכיוון העיירה סעסע. צילום: ויקיפדיה

לקליטת הלוחמים הזרים היה באתר הקבר הקדוש בסידה זינב שבדרום דמשק, שם שהו גם יועצי משמרות המהפכה האיראנים ואנשי חזבאללה. נוסף על סידה זינב שימש גם בסיס יעפורי של דיוויזיה 4 של מאהר אל-אסד כבסיס אימון למיליציות. רוב הלוחמים הגיעו לאחר אימונים בסיסיים בנשק אישי, לעיתים הועברו חיילי המיליציות למזרח סוריה, לאזור תדמור, ומזרחה משם לדיר א-זור, להמשך אימונים באחריות יועצי משמרות המהפכה וחזבאללה.

בתחילה הוקמה בסוריה יחידת "הפאטימיון", שהורכבה מאותם פליטים אפגניים. הפאטימיון התפרסמו בקרבות המרים ב"משולש המוות" מדרום לדמשק, באוטוסטרדה לסוידאא ולכיוון העיריה סעסע.

בשלהי 2014 הוקמה יחידה נוספת עבור מגויסים יוצאי פקיסטאן שנקראה "זינביון". בהמשך הוקמה גם היחידה עבור יוצאי אזרביג'אן - "החוסניון". חזבאללה היה כנראה הכוח השיעי המרכזי והראשון שהצטרף לכוחות משטר אסד בדיכוי ההפגנות העממיות, ולפי דרישת הממשל - גם בהדרכה ובאימון של כוחות המשטר הסדירים ומגויסי המיליציות, בטכניקות של לחימה אורבנית. בהמשך הקרבות ולאחר הניצחון של חזבאללה בעיירת הגבול ק'צ'ר הצטרפו לוחמי חזבאללה בהיקף נרחב, עד מסגרות גדודיות, לקרבות בעיר חלב.

חשוב להכיר את מוקדי הכוח והארגונים החמושים בסוריה, אולם חשוב לא פחות להכיר את המניעים, האינטרסים והאידאולוגיות של ארגונים אלה. בחלק מהמקרים הבנת היחס לישראל, הנגזר מהאידאולוגיה של המיליציה, היא מרכיב שיכול לשמש לצורכי ישראל במקרה שתילאץ לפעול בגזרה זו

כתאאיב חזבאללה היא מיליציה שהקים בעיראק על פי המתכונת של חזבאללה בלבנון, איש הדת העיראקי ואת'ק אל-בטאט (בוגר המכללה הצבאית בטהראן והאחראי להקמת מיליציות "ג'יש אל-מח'אתאר" העיראקית שביצעה פיגועים בערב הסעודית ב-2013). מיליציה זו נכנסה לסוריה תחת השם "חרכת אל-נג'בא" והקימה שלוש חטיבות: אל-חמד, אל-חסן אל-מג'תבא ועמאר בן יאסר, שפיקד עליהן אכרם אל-כעבי. המיליציה השיעית המרכזית, שממנה התפצלו מאוחר יותר כוחות משנה, היא חטיבת אבו אל-פצ'ל אל-עבאס שהוקמה ב-2012 במטרה להגן על מרחב שכונת סידה זינב השיעית, בדרומה של דמשק. המימון לכוח זה התקבל מאנשי דת

תג הכתף של לוחמי "אבו אל-פצ'ל אל עבאס" ובו מצוין גם כי הם "משרתי סידה זינב"

שיעים מנג'ף. בקרבת מתחם הקברים הקדושים של סידה זינב וסידה רוקיה התרכזה כל פעילות ההתארגנות הראשונית של המיליציות האיראניות, שהובאו לשם משדה התעופה הבין-לאומי של דמשק. כוח זה התעצם במהלך 2013 וצויד בציוד אישי חדיש, כולל וסטים ואפודים, בדומה לחזבאללה, ובשונה מהציוד המיושן של צבא סוריה. המיליציה הורכבה מלוחמים סורים, לבנונים ועיראקים, ומעט אפגניים ופקיסטאנים, מתושבי שכונת סידה זינב. מזכ"ל המיליציה היה אבו עג'יב, סורי במוצאו שהיה מוכר בעברו גם כאיש חזבאללה וחבר ב"עצאיב אהל אל-חק" העיראקי.

אחד האנשים הבולטים בכוח זה הוא אבו אל-האג'ר, עיראקי במוצאו שהפך להיות מפקד בכיר במיליציה אחרת, "לואא ד'ו אל-פקאר", לצידו של אבו

שהד אל-ג'בורי. מספר הלוחמים בכוח זה הוערך אז ב-4,800 בקירוב.

"לואא ד'ו אל-פקאר" הוקמה ביוני 2013 בעקבות סכסוכים אלימים שנתגלעו בין לוחמים עיראקיים וסוריים ב"לואא אבו אל-פצ'ל אל-עבאס" וגרמו להרוגים ופצועים בקרב לוחמי אל-עבאס. בתחילה פיקד עליה עמראן אבו עלי, ולאחר מכן עברה לפיקוד אבו האג'ר. כשהאחרון נהרג בקרבות עם המורדים הסורים תפס את הפיקוד אבו שהד אל-ג'בורי. "לואא ד'ו אל-פקאר" השתתפה בקרבות הקשים מול המורדים בסידה זינב ובע'וטה, בקרבת דמשק, ולאחר מכן שימשה בראש הכוח בהתקפה בנבכ, בקרבות מול כוחות ג'בהת אל-נצרה. בגזרה זו הואשמו לוחמיה בביצוע מעשי טבח, משפטי שדה והוצאות להורג. מספר לוחמיה נאמד ב-1,000.

"חזבאללה אל-נג'באא" (חזבאללה המיוחדת) או "ההתנגדות האסלאמית - תנועת הנג'באא" הוקמה בעיראק כ"חזבאללה העיראקית", וב-2016 עברה לסוריה ונפרסה בחלקה המזרחי של העיר חלב, בצפון סוריה. התנועה פרסה בין 8,000-10,000 לוחמים, וסייעה אף היא בכיבוש חלב. מפקד המיליציה הוא אכרם אל-כעבי. הוא עצמו השתתף בהקמת מיליציות "ג'יש אל-מהדי" (צבא המהדי) בעיראק, בהנהגת איש הדת השיעי מקתדא א-צדר, אולם עזב אותה מאוחר יותר והשתתף בהקמת "עצאיב אהל אל-חק" (קבוצת משפחת הנביא - כינוי לשיעים), שעליה פיקד קייס ח'זעלי. בהמשך עזב לצורך הקמת "תנועת אל-נג'בא". מספר הלוחמים של גוף זה נאמד ב-1,500 איש.

"לואא עמאר בן יאסר" (חטיבת עמאר בן יאסר), המורכבת מלוחמים עיראקיים, הייתה פרוסה גם היא בקרבת חלב. ההכרזה על כוח זה הייתה במאי 2013, בתחילת הקרבות שהתחוללו בעיירת הגבול ק'צ'ר, בין סוריה ללבנון. הכוח הצטרף למיליציות "חזבאללה אל-נג'באא" העיראקית, בפיקודו של כעבי.

כוחות נוספים הוקמו בהמשך כמסגרות צבאיות, ולכל אחד מאפיין משלו: "כתאאיב סיד אל-שהדאא" (גדודי אדון השהידים) היא מיליציה שעל הקמתה הוכרז חודשים ספורים

- "גדוד שהיד אל-מחראב" של תושבי העיירה נבל, מונה כ-500 איש.
- "גדוד אל-עבאס" של תושבי העיירה כפריא, באזור אדליב, מונה כ-200 לוחמים.
- "גדוד אל-פועה" של בני העיירה אל-פועה, באזור אדליב, מונה כ-800 לוחמים.

"לואא האמאם חסין" (חטיבת האמאם חסין) מתוארת על פי מקורות שונים ככוח המיליציוני האיראני החזק ביותר באזור סוריה. עם זאת, לא ניתן לאשר על פי מקורות גלויים את נכונותה של טענה זו. כל המקורות שבהם מוזכר כוח זה אינם מאוחרים מקיץ 2023, וגם אז מדובר בציטוטים מתוך מחקרים עיתונאיים מארצות הברית ולא באזכורים של פעילות בשטח. דף הפייסבוק של חטיבת האמאם

דגלה של "היאת תחריר אל-שאם". צילום: ויקיפדיה

חסין מעודכן ל-2020.³ המיליציות השיעיות הן הכוח החשוב והמאיים ביותר על ישראל, בשל ההכוונה הישירה שהן מקבלות ממשמרות המהפכה האיראניים. הן כוללות אלפי לוחמים, פרוסות במוקדי העניין של האיראנים בסוריה ומשמשות מרכיב מרכזי בשמירת היציבות של משטר אסד.

מיליציות סוניות ג'האדיסטיות

ברוב שנותיו של ממשל חאפז' אל-אסד שימשו הארגונים האסלאמיסטיים ו"האחים המוסלמים" אופוזיציה חריפה לשלטונו, בעיקר בשל השתייכותו של אסד לעדה העלווית, שבניה מוגדרים בקרב האסלאמיסטים כ"כופרים חמורים יותר מהיהודים והנוצרים". ב-1982 הפכה ההתנגדות למשטר למרד גלוי ולמרחף דמים בעיר חמאת, שבמהלכו נהרגו תומכי "האחים המוסלמים". התמיכה בתנועות הג'האדיסטיות בסוריה לא חוסלה בחמאת, והתפרצה בתחילת ההתקוממות העממית ב-2011.

באוגוסט 2011 הקים אבו מחמד אל ג'ולאני, סורי פעיל ג'האד ואיש ארגון "אל-קאעדה" בעיראק, את ארגון "ג'בהת אל-נצרה". מטרת הארגון הייתה להפיל את משטר אסד העלווי ולהקים במקומו מדינה אסלאמית.

כמה מהמגויסים לארגון היו מאנשי אבו מצעב אל-זרקאוי, פלסטיני ממקימי "אל-קאעדה". הארגון קיים כינוסים שבהם החליט על דרכו בסוריה במהלך 2011-2012. קבוצות חמושות של הארגון התמקמו בצד הסורי של הגולן והשתתפו בקרבות נגד צבא אסד לצד מיליציות של "צבא סוריה החופשית". הארגון היה מעורב בקרבות ובמצור על מחנה הפליטים אל-ירמוק (שם דווקא נאבק לצד אנשי חמאס במחנה נגד אנשי "צבא סוריה

לאחר הקמת "לואא עמאר בן יאסר" באביב 2013. המטרה המוצהרת הייתה להגן על הקברים הקדושים לשיעה ברחבי העולם, השמירה על אחדות עיראק והפסקת מלחמת העדות. כוחות המיליציה פרוסים בגזרת דמשק. מפקד הכוח הוא אבו אל-אילאא אל-וילאאי.

"לואא אל-אמאם אל-חסן אל-מג'תבא" (חטיבת האמאם אל-חסן אלמג'תבא) היא מיליציה שהתפצלה מ"לואא אבו אל-פצ'ל אל-עבאס", ומפקדיה וחייליה הם בוגרי המיליציה הזו. על הקמתו של כוח זה הוכרז ביולי 2013, ומשימתו המוגדרת הייתה להגן על מרחב נמל התעופה הבין-לאומי בדמשק. "לואא אסד אללה" (חטיבת כפיר אללה - כינויו של חסין אימאם השיעים) היא מיליציה המורכבת ממגויסים עיראקיים, קשורה לכוח ההתערבות העיראקי נגד

טורו. על האפודים וחלקי הציוד של אנשי כוח זה מופיע הכיתוב "SWAT" המאפיין את כוח ההתערבות העיראקי שמאומן על ידי ארצות הברית. מפקד הכוח הוא אבו פאטמה אל-מסאוי, ומשימותיו כוללות אבטחה בתוך העיר דמשק גופא. "כתאאיב אל-קדס" (גדודי אל-קדס) היא מיליציה איראנית שעליה פיקד אישית קאסם סלימאני. כוח זה מאומן ברמה גבוהה מאוד, ותפקידו המרכזי היה לאבטח את ארמון הנשיאות של אסד ומשפחתו. גם בהופעות של הנשיא מול קהל, מחשש שהכוח יזוהה בשל המבטא הפרסי של לוחמיו, הייתה אבטחתו באחריות המיליציה. כוח זה מנה, על פי ההערכות, כ-1,200 לוחמים.

"לואא צעדה" (גדודי צעדה) מורכבת מכ-750 לוחמים מתימן, שהשתתפו בקרבות נגד פלגי המורדים במליחה ובשכונת ג'ובר בדמשק. חלקם הגדול שבו לתימן, אולם כמאה מהם נשארו והצטרפו ל"לואא אבו אל-פצ'ל עבאס". מעניינת במיוחד "לואא תחריר אל-ג'ולאן" (חטיבת שחרור הגולן), מיליציה שהקימו משמרות המהפכה האיראניים במאי 2020 באמצעות "תנועת אל-נג'באא", במעורבות אישית של כעבי. כוח זה נפרס בשיתוף עם חזבאללה בגזרת רמת הגולן הסורי, ומנהל קשרים הדוקים עם תושבי הכפר הסורי חד'ר. יש סברה שלפיה גם המחבל סמיר קנטאר וגם עמאד מע'ניה היו קשורים לכוח. ארבעה מפעילי הארגון

סמלם של שהדאא אל-ירמוק.

צילום: ויקיפדיה

חוסלו במרחב קניטרה בירי כטמ"מ, במהלך "חרבות ברזל". ארבע מיליציות שיעיות הוקמו ביזומה איראנית וחומשו על ידי צבא סוריה, ובהן לוחמים מתנדבים בגילים שונים מ"הוועדות העממיות", מעין "המשמר האזרחי" של העיירות השיעיות בצפון סוריה:

- "גדוד אל-זהראא" של תושבי העיירה זהראא, מונה כ-350 איש.

החופשית")⁴ ובגזרת חלב. ב-2016 הודיע ג'ולאני על על פיצול ארגונו מ"אל-קאעדה" ועל שינוי שמו של הארגון ל"ג'בהת פתח אל-שאם". את המימון גייס ממדינות המפרץ ומקטר, חלק במימון גורמים רשמיים אך גם באמצעות תרומות שנאספו במסגדים הגדולים בכל רחבי העולם הסוני ואף במערב. ב-2018, לאחר שדרום סוריה נכבשה מחדש על ידי המשטר הסורי, הוגלו הלוחמים לאזור אדליב והקימו שם⁵ קבוצות חמושות, הנאבקות גם כיום בממשל הסורי, במסגרות שונות.

דגל כס"ד מתאר את מרחב הפריסה של האזור העצמאי בצפון מזרח סוריה

אסלאמיסטיות ברחבי העולם. במהלך 2017-2019, בעקבות לחץ צבאי ניכר מצד הקואליציה הבין-לאומית בראשות ארצות הברית, הכוחות הכורדיים מצפון, הצבא העיראקי מדרום וכוחות צבא סוריה, צומצמה נוכחות דאעש לכיסים קטנים במזרח סוריה. גם כיום (2024) מבצעות חוליות קטנות של דאעש פשיטות רכובות במדבר הסורי נגד צבא סוריה, כס"ד - כוחות סוריה הדמוקרטית הכורדיים, המיליציות האיראניות ונגד אזרחים תמימים. ארגון סוני ג'האדיסטי

לוחמים ג'האדיסטים הקימו כמה מסגרות צבאיות, שרובן קיבלו תמיכה ממדינות סוניות במזרח התיכון והתבססו על מגויסים שהתקבצו מכל המזרח התיכון והעולם האסלאמי, בניסיון להיאבק בהתגברות הלחץ הצבאי מצד המיליציות השיעיות. כאלה היו "ג'בהת פתח אל-שאם", "ג'בהת אנצאר אל-דין", "ג'יש אל-סנה", "לואא אל-חק", "חרכת נור אל-דין אל-זנקי", "אחראר אל-שאם" ואחרות. גם כיום הן הכוח החמוש ב"אזור המשוחרר" משלטון אסד. אחת המיליציות החזקות הייתה "היאת תחריר אל-שאם". ארגון סוני סלפי שקם ב-2017, פעיל כמעט רק באזור אדליב כחלק מ"האזור המשוחרר", תוך ניסיון להשתלב ולהקים גם ארגון פוליטי שינהל את האזור עבור תושביו. ב-2022 הודיע הארגון על הקמת "לואא חמזה עבד אל-מטלב", בפיקוד ח'טאב אל-שאמי⁶ כמה מהמפקדים המפעילים את הארגונים החמושים באזור אדליב, ובכלל זה הארגונים האסלאמיסטיים, הם בוגרי "המכללה הצבאית" שהוקמה באזור אדליב על ידי "ממשלת ההצלה", במסגרת הניסיון להקים ממשל חלופי לממשל אסד. ארגונים סוניים אלה נתמכים לעיתים גם על ידי טורקיה.

שהוקם ב-2012 בהשראת דאעש הוא "לואא שהדא אל-ירמוק" שהשתלט על כמה כפרים באזור הירמוק, בדרום סוריה. ב-2013 היה מעורב בחטיפת חיילי האו"ם הפיליפיניים מכוח אונדו"פ (כוח הפיקוח על ההפרדה של האומות המאוחדות). ב-2015 התאחד עם דאעש, וב-2018 סולק ממרחב הירמוק בידי צבא סוריה. "חרכת אל-מת'נא אל-אסלאמיה" - תנועה אסלאמיסטית ג'האדיסטית שהוקמה ב-2012 וכבשה אף היא כפרים באזור הירמוק וגזרת דרעא. במהלך 2015 התמזגה התנועה עם תנועת "אחרר אל-שאם" שהתפצלה מ"ג'בהת אל-נצרה".

בניגוד למיליציות השיעיות, שהציבו את ישראל כמטרה לפגיעה בהכוונה האיראנית, המיליציות הסוניות רואות במשטר הסורי העלווי ובאיראן אויב מרכזי, וחוף ממקרים ספורים לא יוחסו להן פיגועים נגד ישראל.

מיליציות אתניות מקומיות

כבר בחודשים הראשונים להתקוממות העממית ב-2011 החלו בני המיעוטים השונים בסוריה להתחמש ולהכין עצמם להגנה עצמית. באזורים שבהם היו קבוצות אלה רוב היה תהליך הקמת המיליציות מהיר והחלטי, ובמקרים מסוימים גם הוביל להקמת מנגנון לשלטון עצמי וסמי-אוטונומיה.

האזור הבולט שבו נתפסה טריטוריה בידי מיעוט כזה היה בצפון מזרח סוריה, "הג'זירה", באזור הכורדי שבירתו א-רקה. גם בהר הדרוזים והל'ה פעלו כמה מיליציות דרוזיות מקומיות, להשלת שלטון עצמי ומניעת כניסה של גורמי ממשל אסד ומיליציות איראניות. באותו האופן פעלו גם בדואים במזרח סוריה, טורקמנים בצפון סוריה, ובתקופה מסוימת גם צ'רקסים בדרום מערב דמשק, אסמאעילים במרחב שממערב לחמאת, והאשורים בצפון סוריה. השיעים הקימו משמרות משלהם בעיירות השיעיות, באזור חלב. חשיבות מיוחדת בהיבט הישראלי יש למיליציות הכורדיות, הדרוזיות והבדואיות.

המיליציה החזקה והמרכזית השולטת באזור הכורדי היא כס"ד ("כוחות סוריה הדמוקרטית"). הארגון הוקם ב-2015 על בסיס "כוחות הגנת העם" ו"כוחות הגנת האישה", "חזית המורדים של אל-רקה" ו"גדודי שמש הצפון" השייכים ל"צבא סוריה החופשית", "המועצה הצבאית הסיריאנית" של המיעוט הסיריאני-נוצרי, "כוחות אל-צנאדיד", המיליציה של

המיליציות השיעיות הן הכוח החשוב והמאיים ביותר על ישראל, בשל ההכוונה הישירה שהן מקבלות ממשמרות המהפכה האיראניים. הן כוללות אלפי לוחמים, פרוסות במוקדי העניין של האיראנים בסוריה ומשמשות מרכיב מרכזי בשמירת הציבות של משטר אסד

בין השנים 2013-2019 הייתה דאעש המיליציה הסונית-ג'האדיסטית הבולטת והמשפיעה ביותר במלחמת האזרחים בסוריה⁷. עד 2015 כללה "המדינה האסלאמית" כבר כ-12 מיליון איש, וגלגלה תקציב של כמיליארד דולר. מקורות ההכנסה שלה כללו השתלטות על בנקים עיראקיים, מסחר בחיטה, גרעינים ונפט שנבזזו מהשטחים שנכבשו, מסחר בעתיקות, הברחה, גביית מיסים ומיסי דרך ממשאות העוברות במרחב שלטונם, ותרומות ממסגדים ועמותות

قوة مكافحة الإرهاب

26K followers • 2 following

דף הפייסבוק של כוח המאבק בטרור של "מפלגת הדגל הסורי". המפלגה נמצאת בקשרים אמיצים עם הבסיס האמריקני שנמצא במשולש הגבולות סוריה-ירדן-עיראק בתנף

חופש תנועה במרחב סוידאא. שיח' בלעוס חוסל בפיצוץ כפול של מכוניות תופת בכיכר המרכזית של סוידאא, בהוראת מנגנון הביטחון של חיל האוויר הסורי ב־2015. בנו פהד הוא עדיין אחת הדמויות המרכזיות בארגון. כיום נאבקים אנשי "רג'אל אל-כראמה" על מקומם באזור סוידאא נגד "מפלגת הדגל הסורי", הפעילה מאוד באזור זה החל מ־2018. שתי הקבוצות מנהלות מאבק מר מול סוחרי הסמים וערב רב של מיליציות מקומיות, ומול חברות חמושות הנתמכות בידי איראן וגורמי צבא סוריים.⁹ תנועת כוחות אל-פג'ר היא מיליציה מקומית דרוזית, אחת מרבות, המנסה להעניק לתושבי העיירות הגנה, ולנתב את מהלכיה בין תמיכה באיראנים לנאמנות לעדה. מפקד כוחות אל-פג'ר, ראג'י פלחוט, מואשם כי הוא עוסק בהברחות ובמסחר בסמים.

"חזב אל-לואא אל-סורי" (מפלגת הדגל הסורי) הוקמה סביב 2020 במרחב סוידאא, "הר הדרוזים", אולם בניגוד ל"רג'אל אל-כראמה" היא כוללת גם קבוצות לוחמות מבין הבדווים של דרעא. לגוף זה אין שאיפות להיפרדות ממדינת האם, סוריה (בניגוד לרעיון שמשמיעים אנשי בלעוס), והמפלגה נמצאת בקשרים אמיצים עם הבסיס האמריקני שנמצא במשולש הגבולות סוריה-ירדן-עיראק בתנף. האמריקנים גם סייעו בהקמה ובאימון כוח מיוחד של לוחמי "מפלגת הדגל" - "כוח מכאפחת אל-ארהאב" (כוח ללוחמה בטרור) שעוסק בעיקר במאבק במבריחי הסמים ובקבוצות החמושות המקומיות. מפלגת הדגל קיבלה על עצמה גם תפקידים חברתיים, כמו מאבק בעוני, סיוע למשפחות נזקקות, סיוע במאבק בנגיף הקורונה בימי התפרצות המגפה וכדומה.

לקבוצות הדרוזיות השונות אין כל מניעה להתקשר עם גורמים ישראלים, על בסיס אינטרסים משותפים. שיתוף פעולה בתחום מאבק נגד גרורותיה של איראן בדרום סוריה, ובכלל

איגוד השבטים הבדואיים של "שמר", ו"חטיבת הסלג'וקים", המיליציה של השבטים הטורקמניים.

הארגון מפעיל "יחידה מיוחדת" העוסקת בעיקר בביטחון פנים ונקראת "אסאיש". יחידה זו כוללת גם נשים מגויסות, בדומה לשאר הכוחות של העדה הכורדית.

P.K.K. - מפלגת הפועלים הכורדית היא מיליציה ותיקה שהייתה פעילה עוד בשנות ה־80, ושמה לה מטרה להקים מדינה כורדית עצמאית בצפון סוריה, צפון עיראק ודרום טורקיה. בזמן שלטונו של אסד האב ביצעו לוחמיה פעילות גרילה בטורקיה, בתמיכתה של סוריה, אולם כיום היא מתמקדת בניסיון להקים אוטונומיה עצמאית בכורדיסטאן. כוחות P.K.K. נחשבים קיצוניים יותר מעמיתיהם ב-Y.P.G ונחשדו בקשרים עם ישראל. ככלל, ניכר כי יש אהדה בקרב הכוחות הכורדיים כלפי ישראל,⁸ בעיקר בזכות שיתוף הפעולה עם הכורדים בצפון עיראק, בתקופת צדאם ח'סין.

לקבוצות הדרוזיות השונות אין כל מניעה להתקשר עם גורמים ישראלים, על בסיס אינטרסים משותפים. שיתוף פעולה בתחום מאבק נגד גרורותיה של איראן בדרום סוריה, ובכלל זה מאבק נגד מבריחי סמים בגבול סוריה-ירדן, בהחלט יכול לשרת את שני הצדדים

מיליצית "רג'אל אל-כראמה" (אנשי הכבוד) הדרוזית הוקמה סביב 2013-2014 על ידי שיח' וחייד בלעוס אבו פהד במרחב של סוידאא ומערב הלג'ה. עיקר פעילותם הייתה בתחילה במטרה למנוע את גיוס בני העדה לצבא הסורי, ולמנוע מממשל אסד

אף הפכו את עורן ואימצו אידאולוגיה ג'האדיסטית.

קבוצות "צבא סוריה החופשית" היו מאוד לא יציבות מטבען ונטו לפיצולים ומאבקי אגו, אולם התקופה הארוכה שבה "זכו לעדנה" הייתה במהלך שלוש שנות פעילותה של "החזית הדרומית" בשנים 2015 - 2018, ברמת הגולן הסורית. בתקופה זו התנהל בינם ובין ישראל דו־שיח פורה, ובמהלכו הוקמה "מנהלת שכנות טובה" שפעלה להעברת סיוע לתושבי דרום רמת הגולן הסורית. מנהלת שכנות טובה הייתה אחראית, נוסף על מאות טונות של סיוע הומניטרי, גם להקמת מאפיות, בית חולים לילודות, וטיפול רפואי לילדים סוריים - הכול תחת כנפי "החזית הדרומית" של "צבא סוריה החופשית". כל זה הסתיים באחת עם כיבוש האזור מחדש בידי צבא סוריה, וחברי הקבוצות החמושות עברו תהליך "הסדרה" שבמהלכו נאלצו לעבור לצד צבא סוריה, או להסכים להגליה, בתנאי פליטות, בגזרת אדליב.

הסמל והדגל של צבא סוריה החופשית

סיכום

פניהם של המיליציות והארגונים החמושים הם פניה של סוריה בעשור האחרון - רשת מורכבת ודינמית של אזורי שליטה תחת דגלים שונים ואינטרסים צולבים, ובעיקר - חוסר יכולת של השלטון המרכזי לאכוף את כוחו בתוך גבולות המדינה. את הארגונים השונים אפשר לאפיין בעיקר על פי האינטרסים של הכוחות שעומדים מאחוריהם: האיראניים - המעצמה האזורית שמעוניינת להיות הגורם המשפיע בסוריה, מפעילה מיליציות בעלות אופי שיעי, חלקן מייבאות מעיראק ולבנון או מגויסות מכל המרחב השיעי כדי לעשות את דברה ולתמוך במשטר הסורי המקרטע ולהן אינטרס מוצהר לפגוע בישראל.

פניהם של המיליציות והארגונים החמושים הם פניה של סוריה בעשור האחרון - רשת מורכבת ודינמית של אזורי שליטה תחת דגלים שונים ואינטרסים צולבים, ובעיקר - חוסר יכולת של השלטון המרכזי לאכוף את כוחו בתוך גבולות המדינה

טורקיה, קטר ומדינות המפרץ הסוניות - תומכות במיליציות בעלות אידאולוגיה סונית כדי לבלום את המאמצים השיעיים ולשמור על טביעת רגל בשטח סוריה. ארצות הברית - משאירה נוכחות בשטח אך גם מסייעת למיעוטים הכורדיים בצפון והדרוזיים בדרום, במעין פרשנות

זה מאבק נגד מברחי סמים בגבול סוריה-ירדן, בהחלט יכול לשרת את שני הצדדים.

בדומה ל"כוחות אל-צנאדיד", המיליציה של שבט שמר שבמזרח סוריה, שהצטרפו לכס"ד בהתמודדות מול דאעש והג'האדיסטים, גרמו כיבושי דאעש להקמה של מיליציות במדבר המזרחי הסורי, חלקן הגדול של בני השבטים הבדויים שלא אהבו את כוונת דאעש להתערב בענייניהם.

כוחות השבטים והמשפחות ("קואת אל-אשאעיר ואל-קבאיל") הוקמו כבר בראשית שנות הלחימה בסוריה, כחלק מהניסיון למנוע את הכניסה של כוחות דאעש. לאחר מכן, עם הפחתת האיום, התמודדו הכוחות עם ניסיונות הכיבוש מצד המיליציה הכורדית וכס"ד. הכוחות כוללים לוחמים של שבטי עקידאת, בקרה וגם אל-חרירי ואל-נעימי מאזור הלג'ה. הארגון לא שיתף פעולה עם ממשל אסד, ואף נאבק במיליציות השיעיות התומכות

בממשל. ארגון בעל שם דומה הוקם גם על ידי ממשל אסד, בניסיון לאחד כוחות של לוחמים בדויים כדי לסייע במלחמה בכיסי דאעש, במדבר תדמור וחמאת.

בנוגע לקשרים עם ישראל, גם קבוצות אלה של לוחמים בדויים לא רואים בישראל דווקא את האויב המוחלט. יתר על כן, יש לא מעט אינטרסים משותפים עם קבוצות אלה, ואכן כבר נוצרו איתן קשרים בעבר.

צבא סוריה החופשית

כאשר החלה בדרעא ההתקוממות העממית נגד שלטון אסד, במרס 2011, הובילו אותה קבוצות של סטודנטים ובעלי מקצועות חופשיים מכל שכבות האוכלוסייה. בחודשים הראשונים התבטאה ההתקוממות בהפגנות סוערות, כתיבת גרפיטי וקיום "ימי זעם", בעיקר בערי הפריפריה שמחוץ לשדרת הערים המרכזיות: בבניאס, בסודאא, בדיר אזור ובחסקה. הפגנות אלה פוזרו באלימות ובירי על ידי מנגנוני המודיעין הסוריים, צבא סוריה ובסיוע של חזבאללה הלבנוני והאיראניים. התגובה החריפה של משטר אסד הובילה את המפגינים להקים קבוצות חמושות בעירות שבהן התקיימה ההתקוממות. קבוצות אלה הורכבו מסטודנטים ומתושבי העירות, ואליהם הצטרפו עריקים מצבא סוריה, בהם קצינים בכירים. עשרות קבוצות כאלה פעלו במקביל, תוך שהן מגינות, כל אחת, על שטחה. הן נשאו שמות שונים אך כולן ייחסו עצמן ל"צבא סוריה החופשית". לרוב הן נשאו את "הדגל הערבי" - דגל הממלכה קצרת הימים של פיצל האשמי לאחר שכבש את דמשק (על כידוני רוביהם של הבריטים).

הקבוצות החמושות של "צבא סוריה החופשית" התאפיינו בתחילת הדרך בתפיסת עולם ליברלית ובפתיחות למערב, אולם ככל שעבר הזמן נטמעו חלקן בקבוצות של "ג'בהת אל-נצרה", שבהן זכו למשכורות נדיבות יותר ולציוד חדיש. חלקן

צלפים מצבא סוריה החופשי במחוז חלב. הקבוצות החמושות של "צבא סוריה החופשית" התאפיינו בתחילת הדרך בתפיסת עולם ליברלית ובפתיחות למערב. צילום: ויקיפדיה

משוסעת, קורסת מבחינה כלכלית, שאינה מסוגלת לספק את צרכי הבסיסיים, ועוד פחות מכך - ביטחון אישי. מדינה הנתונה לגחמות של כוחות חיצוניים וקיצוניים מכל צד. הגורמים המרכזיים המכתיבים בעשור האחרון את המציאות בסוריה הם מערך הכוחות והאינטרסים הזרים השולטים במדינה, ובאים לידי ביטוי במספר ניכר של מיליציות חמושות הפועלות בשטח. כפי שהוזכר כאן, בחלקים נרחבים של סוריה כוחן של המיליציות גדול אף מכוחו של המשטר. גם באזורים הנתונים לשליטת המיליציות השיעיות, שלכאורה נקראו על ידי המשטר כדי לסייע ליציבותו, עצם נוכחותן מאיין את כוחו של השלטון המרכזי.

טייב ישראל לעשות אם תכיר ותבין את מערך המיליציות המקומיות שלחלקן אינטרסים משותפים עם ישראל, בהן המיליציות הדרוזיות, הבדואיות והכורדיות, וגם חלק מפלגי צבא סוריה החופשית, במיוחד אלה הפרוסים במרחב הגולן הסורי, קניטרה, דרעא וסוידאא.

חדשה לתוכנית וילסון מסוף מלחמת העולם הראשונה, ובד נאבקות ברדיקליזם האסלאמי מבית מדרשו של דאעש. טורקיה - מפעילה כוחות בחלקה הצפוני של סוריה ותומכת במיליציות בדלניות טורקמניות ובאסלאמיסטים מבית מדרשה של "אל-קאעדה", הכול כדי למנוע מהכורדים אוטונומיה. רוסיה - מסייעת למשטר הסורי בתקיפות אוויריות נגד "האזור החופשי" שנוצר באזור אדליב, ומפעילה את סיורי המשטרה הצבאית במרחב רמת הגולן הסורי כדי להקטין את החיכוכים בין הגורמים החמושים.

ומה נותר לאזרח הסורי? לאחר ההתקוממות העממית של 2011, כששככה התרוממות הרוח הראשונה, הוא נותר במדינה משוסעת, קורסת מבחינה כלכלית, שאינה מסוגלת לספק את צרכי הבסיסיים, ועוד פחות מכך - ביטחון אישי. מדינה הנתונה לגחמות של כוחות חיצוניים וקיצוניים מכל צד

ומה נותר לאזרח הסורי? לאחר ההתקוממות העממית של 2011, כששככה התרוממות הרוח הראשונה, הוא נותר במדינה

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

28. שניידר, ט' (2023, 8 באוקטובר). במשך השנים חיזק נתניהו את חמאס. זמן ישראל
29. מערכת העיתון (2015, 8 ביולי). חמאס מורתע, מרוסן ומרסן. ישראל היום
30. תכנית עובדה, תיק אוקטובר. ערוץ 12, מאקו, 8 מרס 2024
31. Riccio, M., Cole, S. & Balcetis, E. (2013). Seeing the Expected, the Desired, and the Feared: Influences on Perceptual Interpretation and Directed Attention. *Social and Personality Psychology Compass*. 7 (6): 401–414
32. לימור, י' (2023, 19 באוקטובר). ההמלצה הדרמטית של ראש שב"כ שלא התקבלה. ישראל היום
33. זיתון, י' וחלבי, ע' (2023, 7 באוקטובר). בימים שלפני מתקפת הפתע: בכירים בצה"ל אמרו לדרג המדיני שחמאס מורתע. Ynet
34. לימור, י' (2023, 19 באוקטובר). ההמלצה הדרמטית של ראש השב"כ לשעבר שלא התקבלה. ישראל היום
35. קובוביץ, י' (2024, 13 מרס). היהירות הייתה על הקיר. הארץ
36. קידר, נ' (2023, 12 נובמבר). דיווח: חמאס תכנן לפרוץ גם ליישובים ביו"ש. ערוץ 7
37. קובוביץ, י' (2024, 10 מאי). צה"ל בנה תפיסה חדשה בעקבות שומר חומות והיא קרסה ב־7.10. הארץ
38. בוחוט, א' (2023, 18 נובמבר). "אם בכיר היה קורא את מה שכתבה, היה מקבל התקף לב": התרעות הנגדת לפני השבת השחורה. וואלה
39. שדה, ש' (2023, 6 בדצמבר). "אמר שברצונו לכבוש ישובים ולבצע טבח": מיוחד, החוקר של סינואר מדבר. מעריב
40. לימור, י' (2023, 29 בנובמבר). ביהירות ובאדישות: מה קרה עם ידיעת הזהב על תוכנית חמאס? ישראל היום
41. ברנע (2019), עמ' 12
- כל דאלים גבר - מורה נבוכים למיליציות וארגונים חמושים בסוריה (עמ' 30)**
1. בשארה, ע' ב"סוריה: חרב אלאלאם נחו אל חוריה" Arab Center for Research & Policy studies, עמ' 212
2. לבנוני, מ'. לגבי תחילת מעורבות חזבאללה במלחמה בסוריה ראו במאמר "Proxy Wars in Syria" עמוד 172 מתוך קובץ המאמרים "The Syrian War between Justice and Political Reality" עורכים: מודריק, אבן חן, ה', בומס, נ. https://www.facebook.com/LwaAlamamAlhsyn/?locale=ar_AR
3. לבנוני, מ' Proxy wars in Syria בתוך: The Syrian War מודריק אבן חן, ה', בומס, נ', עור', הוצ' קמברידג' (2020), עמ' 170
4. <https://www.syriahr.com> /لواء-حمزة-بن-عبد-المطلب-هي-ثة-تح-ر-ير-ال-569734/
5. <https://www.syriahr.com> /لواء-حمزة-بن-عبد-المطلب-هي-ثة-تح-ر-ير-ال-569734/
6. <https://www.syriahr.com> /لواء-حمزة-بن-عبد-المطلب-هي-ثة-تح-ر-ير-ال-569734/
7. https://www.dni.gov/nctc/ftos/isis_fto.html
8. כורדים רבים מגלים סימפטיה ורצון לקשרים עם ישראל במפגשים אישיים וברשתות החברתיות
9. <https://www.syria.tv> /ما كצה حذب ال-لואا ال-سوري אללד' ח'לק ג'דלא ואנקסאמהא פי חראב אל-סודאא - (מהו סיפורה של מפלגת הדגל הסורי והפיצול בתנועה בסודאא)
- לחימה בערים (עמ' 44)**
1. להבנתי הם לא התכוונו לכבוש את כל אוקראינה, לא להחליף את המשטר.
2. להרחבה על הקרב על קייב ראו: ברלוביץ, א' (2022, 16 ביוני). על גבורה וטרגדיה – הצנחנים הרוסים בקרב גוסטומל. מערכות; ברלוביץ, א' (2022, 7 ביולי). מה עצר את התמרון היבשתי הרוסי בחודשיים הראשונים למלחמה? מערכות; הכט, ע' וברלוביץ, א' (2022, 28 באפריל). המערכה היבשתית במלחמה באוקראינה. בין הקטבים 37
3. צילומי לוויין מסחריים; סרטונים שאזרחים אוקראינים מצלמים בטלפונים ומפיצים; צילומי צמתים; מחקר אוסינטי; מקורות רשמיים שחשודים בהטיה מובנית.
4. Nils Adler, N. (2021, January 26). "There's always danger": Preparing for war on Ukraine's front line. Al Jazeera
5. Trevelyan, M. & Winning, A. (2022, March 25). Russia states more limited war goal to "liberate" Donbass. Reuters; BBC. (2022, May 26). "Donbas: Why Russia is trying to capture eastern Ukraine". BBC
6. Research Program Director in the Russia Studies Program at CNA
7. Yaffa, J. (2022, June 7). The Fight to Survive Russia's Onslaught in Eastern Ukraine. The New Yorker
8. הכט וברלוביץ' (2022, 28 באפריל); Schogol, J. (2022, June 13). Russia is hammering Ukraine with up to 60,000 artillery shells and rockets every day. Task and Purpose
9. Schogol (2022, June 13)
10. Головнокомандувач ЗС України / CinC AF of Ukraine, facebook (2022, August 16) <https://www.facebook.com/CinCAFU/posts/pfbid031eZhj9XGMJq4C86ysUGdaPAUC1tC8oE27RnSpuc9XQwuVBK4qRqj5f ton8pT6vil>
11. Zabrodskyi, M., Watling, J., Danylyuk, O.V., & Reynolds, N. (2022, November 30). Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. RUSI, p.37
12. Henkin, Y. Facebook (2022, May 12). <https://www.facebook.com/707650475/>